

Remiss: Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53)

Högskolan Dalarna instämmer i den problembild – bland annat avseende likvärdighet, kompetensförsörjning och förutsättningar för professionsutveckling – som beskrivs i betänkandet. I betänkandet värdesätter vi särskilt påpekandet att även om utredningens uppdrag handlade om styrning och struktur så ska undervisning och elever stå i centrum vid en eventuell förändring. Även om de aspekter vi väljer att ta upp i vårt svar gäller konsekvenser av ett ökat statligt ansvar för oss som lärosäte har vi en underliggande tanke om att dessa konsekvenser påverkar förutsättningarna för en lärarutbildning och lärarfortbildning av hög kvalitet. Därmed påverkar de också förutsättningarna för undervisning av hög kvalitet och för alla elevers möjlighet att lära och utvecklas i skolan.

Högskolan Dalarnas remissvar bygger i huvudsak på de delar av betänkandet som relaterar till lärarutbildning och lärarfortbildning. I vårt remissvar väljer vi att fokusera på följande områden:

- Lärares professionalitet och autonomi
- Kompetensutveckling och kompetensförsörjning
- Samlad lärarutbildning
- Forskning

Lärares professionalitet och autonomi

Enligt betänkandet är ett av syftena med ett ökat statligt ansvar för skolan att öka lärares möjligheter att fokusera på undervisning och också öka det professionella handlingsutrymmet för lärare. Här framhåller man att ett fullständigt förstatligande skulle kunna bidra positivt till det professionella handlingsutrymmet och också eliminera risken för konflikter mellan nationella och lokala mål för skolan. Vi ser positivt på att man framhåller lärare som professionella och ser att det får konsekvenser för lärarutbildningen – vi ska utbilda skickliga, självständiga, kritiskt tänkande lärare som har kunskaper och kompetenser att fatta beslut om sin undervisning utifrån aktuell forskning och nationella styrdokument. Samtidigt finns det också andra signaler i betänkandet. Vi tänker främst på den kapacitet för nationella kunskapsutvärdering som rekommenderas, där vi anar att man vill kunna följa upp resultaten på lokal nivå. Här ser vi en risk att undervisningen går mot ”teaching to the test” och att de lärare som värderas högst är de som får sina elever att prestera bäst när det gäller den typ av enkelt mätbara kunskaper som är möjliga att visa på ett standardiserat test. Här rekommenderar vi att man i en fortsatt utredning tar del av den forskning om konsekvenser av ökat standardiserat testande som finns till exempel i Storbritannien.

I betänkandet framhålls att den ideologiska styrningen av skolan samlas hos staten vid alternativ 1, något som också påverkar lärarutbildningen. Den ideologiska styrningen handlar för oss bland annat om vilken syn på kunskap, syn på lärare och syn på elever som genomsyrar nationella styrdokument och nationellt fattade beslut om till exempel kunskapsutvärderingar. Det betyder att den ideologiska statliga styrningen får konsekvenser för vilken typ av lärare vi ska utbilda. I betänkandet ger man uttryck för att undervisningens utformning inte direkt påverkas av reformer av den typen som ett ökat statligt ansvar för skolan skulle innebära. Man framhåller i stället att det snarare är förutsättningarna för undervisning som påverkas genom till exempel ett ökat professionellt handlingsutrymme och tydliga ramvillkor. Här vill vi framhålla att en ökad ideologisk styrning av skolan och den syn på kunskap, elever och lärare som präglar denna styrning kommer att få direkta konsekvenser för undervisning såväl i skolan som på lärarutbildningen. Dagens skola präglas av allas lika värde och rätt att utvecklas utifrån sina förutsättningar – om den ideologiska grundsynen skulle vara en annan i den statliga styrningen skulle det märkas för elever, lärare och lärarutbildare.

Kompetensutveckling och kompetensförsörjning

I betänkandet lyfts att staten inom ramen för sitt systemansvar ska öka sitt ansvar för lärares och rektorers professionsutveckling och att den kompetensutveckling som sker ska stärka både yrkesskickligheten och verksamheten.

Vi förstår den uppdelning som finns i yrkesutvecklande och verksamhetsutvecklande kompetensutveckling för att kunna påvisa hur kompetensutveckling kan fylla olika syften och att behov av kompetensutveckling kan definieras av olika aktörer. Här vill vi belysa att det också spelar roll vem som utför de kompetensutvecklande insatserna. Vi ser en risk att den verksamhetsutvecklande kompetensutveckling som huvudmannen ansvarar för i alternativ 2 kommer att variera stort i kvalitet och att den önskade likvärdigheten i skolsystemet därmed försvåras. Det kommer att vara många olika huvudmän som ansvarar för den kompetensutveckling som är avsedd att stärka verksamheten. Vid ett statligt huvudmannaskap ser vi framför oss en inarbetad organisation som kan stödja enskilda skolor i det systematiska kvalitetsarbetet bland annat genom etablerade samarbeten med lärosäten.

I betänkandet framhålls att utveckling av undervisning inte bara sker av enskilda lärare och rektorer utan också i lärande gemenskaper i det dagliga arbetet. Här vill vi framhålla vikten av både det *kollegiala lärandet* där individer lär med och av varandra och det *kollektiva lärandet* där gemensamma föreställningar och handlingsalternativ skapas genom att kollegor lär tillsammans. Vi ser särskilt hur det kollektiva lärandet kan bidra till den ideologiska likvärdigheten som lyfts fram som en av grunderna för det ökade statliga ansvaret. För att de lärande gemenskaperna ska ges bästa möjliga förutsättningar ser vi det som nödvändigt att det finns ledare för det kollegiala lärandet och att de utbildningar av dessa ledare som idag sker vid flertalet lärosäten fortsätter och utvecklas.

När det gäller utbudet av kompetensutvecklingsinsatser lyfts i betänkandet fram att det ska finnas ett attraktivt utbud av kurser, utbildningar och andra insatser dels inom ramen för universitets, högskolors och yrkeshögskolors ordinarie utbud, dels andra professionsutvecklande insatser. Högskolan Dalarna delar uppfattningen att det är viktigt att lärare och rektorer har inflytande över och ansvar för sin professionsutveckling men vill samtidigt framhålla vikten av att de insatser som görs inom ramen för professionsprogrammet är förankrade i forskning. Vi ser att samarbete med lärosäten i framtagande och

genomförande av kompetensutvecklingsinsatser är ett sätt att säkerställa och framhålla den vetenskapliga förankringen. Vi ställer oss frågande till formuleringen att den systemansvariga myndigheten ska säkerställa utbudet – här skulle vi önska att det i stället var framskrivet att finansieringen av ett relevant utbud säkerställs.

Enligt utredningen är ett led i det ökade ansvaret för professionsutveckling att ”säkerställa att lärare inom Komvux har didaktisk kompetens för att undervisa vuxna” (s. 1221) något vi ser ställer krav på särskilda satsningar på lärosäten vad gäller kompetenshöjande insatser och utbud. Vi vill påpeka att vi inte ser det som ett alternativ att utöka examensmålen för ämneslärarexamen att också omfatta vuxnas lärande. Vi anser att antalet examensmål redan idag är för stort på samtliga lärarprogram.

I utredningen framhålls att det vid alternativ 2 krävs ett mer omfattande kapacitetshöjande stöd till huvudmän, något Högskolan Dalarna tror kommer att påverka även vår verksamhet. Vi ser att erfarenheter från det upplägg som idag finns kring *Samverkan för bästa skola* är av värde för kommande kapacitetshöjande stöd till huvudmän. Vi ser det som värdefullt att vi som lärosäte finns med även i de inledande delarna av processen.

Utredningen framhåller ett samlat statsbidrag för lärares fortbildning som värdefullt för deltagande i kompetensutveckling inom professionsprogrammet och man lyfter att staten vid ett fullgånget förstatligande bör ”säkerställa lärares möjligheter till finansiering av kompetensutveckling som stärker yrkesskickligheten” (s. 895). Oavsett på vilket sätt staten bidrar till finansiering ser vi ett ökat antal lärare som deltar i kompetensutvecklande insatser, vilket får konsekvenser för kompetensförsörjningen både i skolan och på lärosätena. För att säkerställa kvaliteten på undervisningen när ordinarie lärare deltar i kompetensutveckling behövs fler lärare i systemet. Det innebär i sin tur att det behövs fler lärarutbildare både för att utbilda fler lärare och för att fortbilda lärare i de kompetenshöjande insatserna.

Något vi från Högskolan Dalarna ser som värdefullt är möjligheter till ett flöde av kompetens mellan skola och universitet/högskola. Vi ser kombinerade tjänster – där en lärare arbetar både som lärare i skolverksamhet och lärarutbildare – och parlärarskap – där lärare och lärarutbildare samarbetar kring moment i varandras verksamheter – som insatser som skulle bidra till lärares och lärarutbildares kompetensutveckling. Ett sådant flöde skulle också bidra till utveckling av den pedagogiska miljön såväl i skola som på universitet och högskolor. Detta skulle i sin tur gynna elevers och studenters lärande. Här ser vi att ett fullständigt förstatligande där personal vid skolor och lärosäten har samma arbetsgivare skulle underlätta övergången mellan de olika verksamheterna.

En förutsättning för att lärosätena ska kunna bedriva lärarutbildning och lärarfortbildning av hög kvalitet är att det bedrivs forskning av kvalitet inom det utbildningsvetenskapliga fältet. Här ser vi det som viktigt att staten vid ett ökat ansvar för skolan tänker in att anslag för utbildning och forskning till lärosäten som bedriver lärarutbildning är viktiga för att kunna svara upp mot de behov som finns i och med en ökad satsning på kompetensutveckling och kapacitetshöjande stöd till huvudmän.

Samlad lärarutbildning

Med ett ökat statligt ansvar ser vi ökade möjligheter till en samlad syn på lärarutbildning. Den samlade synen handlar om att lärarutbildning fortsätter genom hela yrkeslivet och att skola och lärosäte gemensamt ansvarar för den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildning.

Vi ser i betänkandet att lärarutbildning och professionsprogrammet båda är viktiga beståndsdelar i en kontinuerlig process att utveckla yrkesskicklighet, vilket går i linje med tankar som finns vid Högskolan Dalarna där vi vill se det som naturligt att lärare återvänder till oss många gånger under sitt yrkesliv. Där ser vi att det ökade statliga ansvaret för lärares kompetensutveckling som finns i båda förslagen skulle möjliggöra mer långsiktiga och systematiska satsningar.

Samlad lärarutbildning syftar enligt vår uppfattning också på den högskoleförlagda och den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildning. Här ser vi att ett eventuellt statligt huvudmannaskap kan få positiva konsekvenser för antalet tillgängliga VFU-platser då vi tar för givet att en statlig huvudman tar sitt ansvar för att bidra till studenternas verksamhetsförlagda del av utbildningen. För att vid ett fortsatt kommunalt huvudmannaskap få samma positiva effekt på antalet VFU-platser anser Högskolan Dalarna att skyldigheten att medverka i den verksamhetsförlagda utbildningen bör regleras i skollagen.

Ett annat sätt att se på samlad lärarutbildning som involverar både skola och lärosäte är den arbetsintegrerade lärarutbildningen som Högskolan Dalarna driver sedan drygt fem år. I den utbildningen arbetar studenter 50 % på en skola och studerar på 75 %. Den arbetsintegrerade lärarutbildningen har utarbetats och sker i nära samverkan med regionens skolhuvudmän. Huvudmännens argument för att anställa dessa lärarstudenter är att de ser att de på fem år får – som de uttrycker det – ”välutbildade och erfarna lärare”. Om ett ökat statligt inflytande skulle ske enligt alternativ två ser vi att vår satsning på den arbetsintegrerade utbildningen skulle kunna fortsätta på samma sätt som idag – genom en nära samverkan med regionens huvudmän. Om det ökade inflytandet sker genom alternativ 1 hoppas vi att samma intresse och vilja att samarbeta finns hos en statlig huvudman.

Forskning

I betänkandet framhålls den praktiknära forskningen som viktig för skolutveckling och man menar att staten vid alternativ 1 ska verka för att fler lärare än idag får möjlighet att delta i praktiknära forskning. Vi tolkar det som att man i betänkandet definierar den praktiknära forskningen som forskning som sker i samverkan mellan lärare och forskare för att utveckla praktiken. Vi ser positivt på en ökad samverkan mellan lärare och forskare men vill framhålla att det också genomförs forskning av relevans för skolan som inte sker i direkt samverkan med lärare utifrån praktikens frågor. Vid ett ökat statligt ansvar för skolan är det viktigt att säkerställa att all forskning med relevans för praktiken blir en naturlig del av såväl kompetensutvecklande insatser inom ramen för professionsprogrammet som kapacitetshöjande stöd till huvudmän och systematisk utveckling av undervisning.

Övrigt

I vilken mån omfattningen på kommunernas eller statens verksamhet skulle påverkas av ett ökat statligt ansvarstagande lyfts fram i avsnittet 20.6 Organisatoriska konsekvenser. Här saknar vi en beskrivning av konsekvenser för lärosäten.

Alternativ 1 innebär att skolan och förskolan har olika huvudmän. Vi ser att ett sådant upplägg får konsekvenser för oss i det samarbete vi har med regionens huvudmän kring bland annat VFU och arbetsintegrerad utbildning. Skilda huvudmän riskerar att försvåra samarbetet och ta mer resurser i anspråk.

Sammanfattningsvis kan sägas att Högskolan Dalarna ser fler direkta konsekvenser av ett statligt systemansvar än av ett statligt huvudmannaskap, framför allt när det gäller volym på lärarutbildningen, utbudet av kompetenshöjande kurser och behovet av lärarutbildare. Konsekvenser av ett statligt huvudmannaskap ser vi mer som indirekta konsekvenser – det påverkar bland annat hur lätt eller svårt det blir för oss att samarbeta med huvudmän och i vilken grad ett kompetensflöde mellan verksamheter är möjligt.

Remissen har handlagts av Helena Grundén, proprefekt med inriktning mot utbildning vid Institutionen för lärarutbildning. I samband med handläggningen har kollegiet bjudits in till dialogmöte om betänkandet.

Högskolan Dalarna

Martin Norsell

Rektor